

CRG

Working paper 12

IS HUMOR/SARCASME UNIVERSEEL? HOE GAAN ANDERE CULTUREN OM MET DE GRENZEN EN WAT IS TOELAATBAAR?

Ruddy Doom

Lachen is dus niet altijd gezond en wie gehoopt had dat er niets zo ernstigs was op deze wereld of er kon mee de draak worden gestoken vergist zich . Er zijn altijd en overall beperkingen geweest uitgaande van religieuze motieven , omwille van de goede zeden, omwille van het verbod op beledigingen van een (vreemd) staatshoofd ...en meer recent zijn er die welke refereren naar aanzetten tot geweld of racisme, aansporen tot negationisme ... Voor wie de vrijheid van mening koestert blijven dit criteria die men omzichtig moet hanteren, omdat ze zo moeilijk te operationaliseren zijn . Je kan zelfs de indruk hebben dat na een relatieve vrijheid-blijheid-periode er opnieuw veel scherper wordt gereageerd op 'overtredingen' . Omgekeerd , zwaaien bewegingen of personen die nu niet direct kunnen beticht worden te streven naar een open samenleving , tegenwoordig zeer heftig met de vlag van de vrije meningsuiting (denk aan de politicus Geert Wilders) . Een cartoon van Sean Delanos in 'The New-York Post (feb. 2009) , waarbij men een suggestie kon zien dat de afgebeelde chimpansee voor Obama stond , lokte enerzijds kritiek uit (puur racisme !) , terwijl anderen zeiden dat de ' politiek correcten' nooit problemen hadden geopperd wanneer Bush als een chimp werd voorgesteld . Toen de republikeinse vertegenwoordiger Marilyn Davenport een getrukeerde foto van een chimpansee-familie (één van de jongen had het gezicht van Obama) als mail verstuurd met als ondertekening ' No you know why no birth certificate ' , moest ze zich daarna wel excuseren (april 2011) . Toen de Maleisische cartoonist Zoy een afbeelding van de Japanse stripfiguur ' Ultraman' (de lokale Superman) die wegvlocht voor een tsunami publiceerde , oordeelde de regering het nodig om officieel verontschuldigingen aan te bieden .

Het is duidelijk dat er binnen één en dezelfde samenleving nooit eenstemmigheid zal zijn omtrent de grenzen van het toelaatbare en dat daarover een meningsverschil op basis van politieke en/of morele zal blijven bestaan (wat een goede zaak is) . Uiteraard is geen enkele samenleving ooit monocultureel geweest : er zijn altijd verschillen geweest tussen klassen, tussen religies , tussen stad en platteland , tussen rekkelijken en strak-in-de leersen ...Maar er zijn natuurlijk wel een aantal verschuivingen die verband houden met globalisering . De moderne communicatiemiddelen maken van de wereld een dorp, maar geven tevens een nieuwe invulling aan het begrip ' dorpsruzie' . Een cartoon in een Deense krant kan nu aanleiding zijn voor protesten in Karachi , en 'Kuifje in Kongo' kan , vele jaren na de oorspronkelijke publicatie , leiden tot een officiële klacht van een persoon met Congolese roots . Na heel wat strubbelingen slaagde Bienvenu Mbutu Mondondo er in dat de rechtbank van eerste aanleg te Brussel zich over de zaak zou buigen (april 2011) . In het Italiaanse stadje waren don Camillo en Peppone - ondanks hun hilarische meningsverschillen - het fundamenteel toch eens dat het gemeenschappelijk belang moet centraal staan . Of dit nog steeds zo is met wat Huntington (ten onrechte) als ' the clash of civilisations ' betitelde is maar de vraag .

Over humor, sarcasme, satire, grand guignol ... en lachen in het algemeen zijn er boekenkasten vol geschreven, en we vermijden om dit hier dunnetjes over te doen. We gaan ons op twee dingen richten: één op de vraag over hoe ver kan en mag je de ordening ondergraven door ze belachelijk te maken. Wie 'In de naam van de roos' van Ecco las, herinnert zich fra Jorge, die ten koste van alles het boek van Aristoteles over de comedie en de lach wil verborgen houden, omdat dit een aanslag op het geloof zou zijn. En, iedereen vindt zich wel eerder in William van Baskerville die net het omgekeerde poneert: vrijheid is een voorwaarde voor het ware geloof. Politieke systemen met een heilsboodschap – zoals een bepaalde invulling van het communisme – waren al evenzeer gespeend van relativiserende ironie tegenover de ideale ordening, laat staan dat ze om konden met sarcasme vis-à-vis de leiding. Wie gehoopt had dat deze discussie voor eens en voor altijd begraven was, vergiste zich: Het maatschappelijk debat over vrije meningsuiting versus het 'nodeloos' kwetsen van opvattingen van bepaalde groepen is opnieuw brandend actueel: zo beëindigd is de geschiedenis dus niet.

Maar, er is een ander aspect waaraan je niet zomaar kunt voorbij gaan. Niet iedere vorm van voddig redeneren of elke ranzige opmerking kan per definitie onder het etiket 'vrije mening' worden gecatalogeerd. In de 'Groene Amsterdammer' van 07 oktober 2010 pleit Ian Buruma in een essay voor gematigdheid. Daaruit citeer ik twee zinnen die meteen illustreren hoe koorddans tot vereiste wordt verheven. 'Liberalen pretenderen tolerant te zijn, maar het gaat in wezen om het beschermen van hun belangen' en dit gebrek aan inzet voor de verdediging van de democratie kan leiden tot onverschilligheid. Stel dit tegenover een ander liberaal standpunt: 'Het intimideren van islamcritici is overduidelijk een bedreiging voor de vrijheid van mening'. Die twee zijn enkel te verzoenen via de slagzin 'Toujours pas de zèle'. Of: 'Aangezien tolerantie samengaat met gematigdheid en met individuele vrijheid is een zekere mate van terughoudendheid soms essentieel om een beschaafde samenleving in stand te houden'.

Een tweede punt dat we centraal stellen is dat we ons voor het ondersteunend materiaal voornamelijk baseren op afbeeldingen. Afbeeldingen die humor/sarcasme bevatten zijn er ook in deze culturen die het schrift niet kennen en ze toegankelijker kunnen zijn voor buitenstaanders. We zullen later wel zien dat we dit minstens moeten relativiseren. Karikaturen zijn ook veel ouder dan vaak gedacht wordt: reeds in Pompeji waren er politieke karikaturen op de muren aangebracht. Er is ook een directere reden: veel van de actuele felle debatten zijn gegroeid uit de cartoons van Westergaard of de films van Theo van Gogh. De vraag was hier waar de grens ligt tussen kwaadaardige haat spuien en lachen. Omgekeerd, zelfs indien men begrip kan opbrengen, ook voor het radicale islamisme, dan nog kan men gewelddadige reacties noch verschonen noch tolereren.

Laten we bij wijze van intro drie filmpjes bekijken. Het eerste gaat over een satire op Jezus. Voor ongelovigen kan er geen sprake zijn van godslastering. Maar quid de gelovigen zelf? Hebben die niet het recht zich geschokt te voelen? (<http://www.youtube.com/watch?WLK00OYKhU>) Het tweede gaat over Osama bin Laden. Nu zijn er talrijke redenen om hem een gevaar voor democratie te vinden. Maar tevens werd hij zodanig gedemoniseerd dat de mens werd uitgegomd en er ergo geen redenen over blijven om hem als zodanig te behandelen. Mag je aanzetten om hem af te maken? (http://www.garagetv.be/video-galerij/kristof/Osama_vs_kerstman.aspx) Het derde gaat over een persiflage op Hitler, gebaseerd op beelden van 'De Ondergang'. Bestaat het gevaar niet door hem op die manier te ridiculiseren, dat men tevens de Shoah banaliseert? (<http://www.youtube.com/watch?v=hu3Q-ed.g>).

I GEEN UNIVERSALISME ZONDER DOORNEN .

Zijn er om te beginnen universele verhalen die dus door iedere cultuur op en zelfde manier worden geïnterpreteerd ? Dit was de vraag die LAURA BUCHANAN zich stelde in een discussie waarbij ze collega's voorhiel dat er thema's waren die zo algemeen menselijk waren dat ze overal dezelfde reacties en emoties opriepen . Dit was het uitgangspunt om aan de slag te gaan met Shakespeare , omdat die, weze het een Brit , tijdloze en grensoverschrijdende stukken had voortgebracht. Indien men in de 20ste eeuw in Europa nog ging kijken naar Hamlet, hoewel de tijden zo veranderd waren, waarom zou men dan in Afrika bv. niet begrijpen welke Hamlets diepste zieleroerselen waren ? Gemakshalve vergeten de discutanten dat het Europese publiek dat voor Hamlet valt slechts een beperkt deel van de bevolking betreft. We komen daar straks op terug . In de praktijk kwam het erop neer dat ze het experiment opzette in West-Afrika, bij de Tiv . Het werd een hilarische confrontatie . Om te beginnen worden verhalen daar verteld door oude mannen en niet door jonge vrouwen. Maar, nood breekt wetten, dus kon zij aan de slag al hoewel men haar er vanaf het begin op wees dat ze wellicht voor bepaalde details nog eens te rade zou moeten gaan bij haar ouderen . Het idee dat er één enkele auteur was die alles in het schrift had vastgelegd was hen volkomen vreemd. Maar ook inhoudelijk liep het stroef .

° de geest van Hamlets vader verschijnt aan Horatio : dit is onmogelijk zeggen ze , want noch Horatio , noch diegene voor wie de boodschap bestemd is, Hamlet dus, zijn media

° wanneer de 'vader' verschijnt aan Hamlet zelf is dit al even onmogelijk . De Tiv geloven niet dat je als individu verder leeft na de dood . Het moet dus om een zombie gaan en Hamlet is een dwaas wanneer hij een dergelijk creatuur gelooft .

° Claudius, zijn stiefvader , doet wat hij moet doen, namelijk trouwen met de weduwe van zijn overleden broer . Wie zou er anders in hun onderhoud voorzien ? Meer zelfs, waarom wordt er niets gezegd over de andere vrouwen van de overleden chef ? Omdat hij maar één vrouw had antwoordt Buchanan . Er gaat een storm van protest op : dit moet ze zeker verifiëren bij haar thuiskomst : een grote chef met één enkele vrouw is gewoon te zot om los te lopen . Ten andere : wie zal al het bier brouwen en uitschenken wanneer de chef hofhouding houdt ?

° Hamlet verwijt zijn moeder dat ze tesamen met haar nieuwe echtgenoot de moord op zijn vader gepland heeft : het is een schande , want een kind mag de moeder niet op die manier behandelen . Hamlet zal hiervoor worden gestraft .

° Hamlet wil zij stiefvader vermoorden : het is een schande , want het komt de ouderen toe gerechtigheid te laten geschieden, en niet aan een ongetrouwde jongeling . Hamlet zal hiervoor nog meer gestraft worden .

° Ophelia, Hamlets lief, verdrinkt zich nadat ze verneemt dat Hamlet per ongeluk haar vader Horatio heeft neergestoken . Dit kan niet : water drinkt men, men wast er zich mee, men kookt ermee , kortom : water is goed . Indien Ophelia verdrinkt dan is ze behekst ,maar door wie, vraagt men , Good old William geeft geen antwoord, en Buchanan wringt zich in vele bochten, maar de toehoorders zijn onwrikbaar : ze is zeer onoplettend geweest want een dergelijk cruciaal punt kan nooit door de oude vertellers 'vergeten ' zijn .

° Hamlet sterft : dat is logisch, na al hetgeen hij verkeerd deed . Het idee dat het een 'drama' was heeft voor de Tiv geen logische grond : wie de goden tart weet dat men er een prijs voor betaalt .

Buchanan krijgt nog de volgende wijze raad mee : ' We, who are elders, will instruct you in the true meaning , so that you can return to your country and your elders will see that you have not been sitting in the bush, but among those who know things and who have taught you wisdom' (Source : <http://www.naturalhistorymag.com/picks-from-the-past/12476:shakespeare-in-the-bush>) .

Een aantal dingen springen in het oog . Eén : het is evident dat Hamlet wel degelijk gebonden is aan de culturele biotoop waaruit hij is ontstaan : een Europese en christelijke. Twee : de toehoorders die tijdens het leven van Shakespeare naar het toneel gingen, keken met andere ogen naar het stuk dan diegenen nu in een schouwburg een 'klassieke' opvoering bijwonen . Hoe de oorspronkelijke regie er uit zag weten we al helemaal niet . Drie : de vraag stelt zich of bv ' Ten oorlog' van Tom Lanoy nog Shakespeare is en of bepaalde themata dan toch over de tijd heen identisch blijven ? Om het

simpel uit te drukken : net zoals de discussie tussen universalisten en bv. relativisten rond mensenrechten vele aspecten kent, is het antwoord op de vraag : zijn er zaken die over tijd en ruimte grappig/tragisch ... blijven niet eenduidig maar eerder rafelig .

Een ander probleem betreft de taal .Vertalen is altijd een beetje verraden : het Shakespereaans Engels naar het Nederlands 'hertalen ' is niet eenvoudig, maar uiteindelijk gaat het wel nog steeds om hetzelfde schrift . Maar , het Arabisch, Chinees ,Hindi gebruikt een andere tekentaal : lezen we in een omzetting nog wel wat er stond ?In ieder geval zijn veel van de spelletjes met tekens gewoon niet omzetbaar . Neem nu China waar men niet alleen een ander schrift kent, maar waar men daarenboven kan spelen met de afbeeldingen of met de toonhoogtes . Je hebt de afbeelding voor vrouw:

wanneer je dit nu combineert tot twee vrouwen , dan krijg je een totaal ander woord , maar het verwijst naar de samenstellende delen. Wat er nu staat is ' ruzie maken ' . En wanneer je iets calligrafeert als ' drie vrouwen ' dan staat er ' valsheid'.

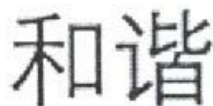

ruzie maken

valsheid, ontucht,
echtbreuk

Of neem : Xiao ping ; xiao is 'klein' , en xiao ping leest als ' kleine vrede ' . Maar, je kan het ook –met een kleine accentverschuiving' lezen als 'klein flesje ' . De manifestanten op Tienanmen smeten kleine flesjes stuk , wat voor iemand die niet ingewijd was in de taalspelletjes volkomen onbegrijpelijk overkwam . Hetzelfde zag je in een conflict dat de gekende kunstenaar Ai Weiwei uit vocht met de autoriteiten van Shanghai die besloten zijn artstudio af te breken . Hij nodigde mensen uit rivierkrab te komen eten . Dit klinkt als pure nonsens maar hetzelfde karakter staat ook voor **harmonie** hetgeen tegenwoordig een sleutelbegrip is in het politieke discours .

Helemaal moeilijk wordt het wanneer het grappige net ontstaat door een 'verkeerde ' vertaling .

- President Bush vraagt aan zijn secretaris : ' who is in charge in China nowadays ' He answers 'Hu'(Jintao). But that is exactly what I am asking : 'Who ?'.
- Deng bezoekt ' the States' en doet incognito een stapje in de wereld . Hij wordt tegen gehouden door een politieman :
Policeman : Who was the First president of the US ?
Deng : Wo xing deng (mijn voornaam is Deng)
Policeman : Yes. Washington . And what are you doing in the US , mister ....
Deng : Xiaoping

Policeman : OK : shopping . Have a nice evening.

Voorlopig kunnen we het hier bij houden dat het niet evident is eenduidige relaties te zien tussen woord en betekenis. Maar wellicht moeten we een stap verder gaan , los van wat hierboven als een algemene problematiek werd omschreven : wat is grappig ?

II KUNNEN DE WOESTIJN-GODEN LACHEN ?

Er valt niet noodzakelijk een lijn in te trekken . Neem nu het Boeddhisme (strikt genomen natuurlijk geen godsdienst) ,waar je afbeeldingen hebt van een uitbundig lachende boeddha . Het is niet waarschijnlijk dat je in de kloosters veel beelden zult aantreffen van een dikbuikige schaterlachende man, maar in de volkere interpretatie heeft hij wel degelijk een plaats . Ook bij de oude Grieken konden de goden uitbarsten in homerisch gelach en gingen ze zich te buiten aan schrans- en zuippartijen waarop er niet altijd even fijnzinnig gelachen en gelold werd. Bij de Romeinen ging het al iets ernstiger aan toe , maar sommige godheden hadden toch nog een vrolijk en uitbundig karakter. Bij de ' volkeren van het boek ' , d.w.z. Jodendom, islam, christendom is god in ieder geval geen grote grapjas. Excelleert de god van de Pentateuch in wreedheden namens de vreemdelingen en de afvalligen en wordt meermaals met vuurregens en bliksemstralen de puntjes op de 'i' gezet , dan zal JHW nooit lachen . In het NT wordt Jezus ook niet onmiddellijk als een vrolijke medemens opgevoerd , waarschijnlijk was het vooruitzicht over wat hem op zijn 33ste te wachten stond niet van die aard om een erg zonnig karakter te ontplooien. Toch laat de bruiloft van Kana en de verandering van water in wijn vermoeden dat hij de feesten niet volledig schuwde.

1. De Islam

Alhoewel het waarschijnlijk overbodig is, moeten we toch nog maar eens herhalen dat ' de' moslim niet bestaat en dat we in wat volgt algemeenheden zullen hanteren, met misschien vaak een snuifje stereotypering . We behandelen eerst een aantal meer klassieke zaken, om vervolgens bijna noodzakelijk in te zoomen op 'de' cartoon-affaire .

1.1 : Allah en de profeet

Over de islam en over de profeet hebben we meer gegevens dan over de historische Jezus.

° Mohammed :

Sommigen doen hun uiterste best om de mens Mohammed in de verf te zetten en dus duidelijk te maken dat hij niet alleen de boodschapper is, maar tevens een aangename mens was die dus ook zijn humoristische kanten bezat .De voorbeelden uit de hadith zijn menigvuldig : ik geef er enkele :

-Anas vertelt hoe op zekere dag een man aan de profeet vraagt naar een dier om te berijden. Mohammed antwoordt : ' ik schenk je een jong van een vrouwelijke kameel ' . Waarom een jong vraagt de man, ik ben toch zwaar om dragen , Is niet iedere kameel een jong van een andere kameel vroeg Mohammed .

-Een oude vrouw vroeg de profeet of ze in de hemel zij komen . Neen, antwoordde hij, er zijn geen oude vrouwen in de hemel. Toen de vrouw in tranen uitbarstte, zei hij : ' je zult opnieuw jong worden' .

- Op zekere dag bezocht de profeet Suhayb, die een ontstoken oog had .Toe hij de tent binnen trad was Suhayb net dadels aan het eten . 'Eet je dadels met een ziek oog ' vroeg de profeet . Ik gebruik het andere om te kijken , zei deze .Volgens de auteur van deze overlevering - Ibn Maajah – ' glimlachte de profeet' .

Nu zijn dit niet allemaal zaken die hem meteen een plaats opleveren in de galerij van de grootste stand-up comedians, maar, de bedoeling van dit alles is natuurlijk aan tonen dat Mohammed geen pilaarbijter is . Er zijn ook voorbeelden waarin Mohammed schaterlacht, maar die anno 2011 en in Europa eerder vraagtekens plaatsen achter zijn vrolijke natuur :
Amir Ibn Sad (ra)

Amir Ibn Sad (ra) said that his father told him that he had seen the Prophet laughing so heartily that his grinders had become visible. The narrator asked his father why it had happened so on the day of the battle of the Trenches. He further (Sad) said, 'There was a man (among the enemy soldiers) who had a shield which he moved this way and that just to save his forehead from the arrows. I took out an arrow and just at the moment when that man raised his head up a little, I shot it at his forehead. The arrow did not miss the man, and the man fell down with his legs raised up. At this the Prophet laughed so heartily that his grinders became visible. On being asked the reason of the Prophet's laughter, he said that he laughed at what he had done.
(Tirmidhi, chapter of Shamail p 16)
<http://www.ummah.com/islam/taqwapalace/humour.pdf>

1.2. Koranische verzen en het lachen :

De profeet zei ' lach niet te veel, want lachen verschaalt het hart ', m.a.w. : schuw buitensporigheid . Er zijn evenwel ook Soerat met expliciete verboden :

Het is ondenkbaar dat men zou lachen met de religie of met de boodschapper .

Allah ^{سبحانه} ^{والتعالى} -1 zegt in "De Heilige Koran" het volgende:

كُسَعِ مِرْفَ نِم مِرْفَ رَحْسِي لَ اِفْمَا يَ اِيَايَ
كُسَعِ اِسْرِنِ نِم اِسْرِنِ لَو مَهْمِ اِي خِ اِفْوِي نَا
لَو مَكْسِرْفِنَا اَوْزِيْتِ لَو نَهْمِ اَرِي خِ نَلِي نَا
دِي قِ وِسْرِفُنَا مِسْلَا سِرِي بِ اَلْبَلِ اَوْزِيْتِ
نَوْمِ اِظْلَا مَه لَكِي وَفِ بِي مِ نَمُو نِ اَهْلَا ۱۱

11. O, gij die gelooft! Laat een volk het andere volk dat waarschijnlijk beter is dan zij, niet bespotten, noch vrouwen andere vrouwen, die misschien beter zijn dan zij. En belastert elkander niet, noch noemt elkaar bij scheldnamen. Kwaad is (het geven van) een slechte naam na de aanvaarding van het geloof, en zij die geen berouw tonen zijn de onrechtvaardigen.

Soerat Al-Hodjoraat (De Vertrekken aan de Binnenkant) 49.

Allah ^{سبحانه} ^{والتعالى} -1 zegt in andere verzen van "De Heilige Koran" het volgende:

لَقَدْ بُعِثَ وَضِيحًا لَكَ اِمْرًا تَكُوْقِيْلِكَ مَهْلَسِ رَكِي و
لَا (٦٥) نَعِي زَقْسِتِ مَهْتِكَ هِي وِسْرُو هِيَا وِ هَلْسِيَا

نَعْفِي نَا مَلِكَايَا دَعِي مَتُفِكَ فِي أَوْرَتِي
 كَيْمِرْجَمِ أَوْكَ مَرِه نَبِي هَيَّاطَ بَدَعِي مَلِكِمِ هَيَّاطَ

٦٦

65. En indien gij hen ondervraagt, zullen zij beslist zeggen: "Wij spraken slechts ijdellijk (onder elkander) en vermaakten ons." Zeg: "Was het over Allah en Zijn tekenen en Zijn boodschapper dat gij spotte?"

66. "Biedt geen verontschuldiging aan. Gij hebt, na te hebben geloofd, verworpen. Als Wij een deel uwer vergeven, zullen Wij een ander deel uwer straffen, omdat zij schuldig waren."

Soerat Tawbah (Berouw) 9.

Verder zegt hij ^{سَيَأْتِيهِ} 1-1-وتعالى :

أَوْسِرَفَ هَلَّا نَوْدُ نِمِ نَوْعِي كَيْدَا أَوْسِرَتَ لَو
 مَرِهَمَعِ قَمْرًا لَلِكِ كَيْزِ لَلِكِ قَلِيلِ يَدَعِي نِي أَوْدَعِ هَلَّا
 نَلْمِي أَوْكَ أَمِ مَرْسِيَفِ مَرِهَعِ جَرْمِ مَرِهَرِ كَلْبَا مَث

١٠٨

108. En scheldt degenen, die zij naast Allah aanroepen niet uit, anders zullen zij uit nijd in hun onwetendheid Allah uitschelden. Zo hebben Wij voor elk volk hun daden schoon doen schijnen. Dan zullen zij tot hun Heer terugkeren en Hij zal hen inlichten over hetgeen zij plachten te doen.

Soerat Al-An'aam (Het Vee) 6.

<http://www.moslimjongeren.be/forum/showthread.php?t=1988>

Blasfemie is een aangelegenheid die –zeker sinds de Deense cartoons – de gemoederen behoorlijk verhit en al te vaak verengd wordt tot een puur religieus probleem , of minstens één dat direct verband houdt met de sharia (vooral door diegenen – moslim of niet – die daar niet echt in thuis zijn). Laten we beginnen met een paar algemeenheden . Wanneer de profeet beledigd werd omwille van zijn opvattingen en men hem vroeg of deze mensen moesten gestraft worden, antwoordde hij dat men dit moest overlaten aan god.

Volgens dezelfde overleveringen werden discussies tussen zijn directe volgelingen over blasfemie meestal besloten met ‘ Allah hu alam ’ : god weet het best Er is bijgevolg een grote mate van terughoudendheid te bespeuren . Maar uiteraard zullen er in het vervolg van het verhaal instituten opgericht worden die zich specialiseren in recht en rechtspraak, en zullen er rechters naar voor treden voor wie veel te veel nog niet genoeg is. Ook indien Jezus goedhartigheid wordt toegeschreven, zal dit niet beletten dat er inquisiteurs ontstaan die het bloedige zwaard in plaats van het kruis hanteren . En alle pogingen ten spijt om van de profeet een verdraagzaam mens te maken zullen niet verhinderen dat er ook islamitische Beria's op de proppen komen . Ten andere zoals dit

bijna onvermijdelijk gaat met openbaringsgodsdiensten zullen er verschillende interpretaties en uiteenlopende rechtsscholen ontstaan (Maliki, hanafi, sha'fi'i en Hanbali) . Deze laatste – strikte en strenge leer – kent dan in de 19de eeuw een verdere ontwikkeling/afplitsing in de Wahhabiya , de bron van islamisme en radicale politieke islam (soms spreekt men ook van Salafi) . Het is binnen deze gepolitiseerde versie dat men natuurlijk met de meest draconische straffen komt aanzetten, bv de doodstraf. In Pakistan werden (omstreden) blasfemie-wetten doorgevoerd , maar het is evident dat het hier om veel meer gaat dan om religieuze redenen . Het meest gekende voorbeeld (in het buitenland) is dit van de christelijke vrouw Asia Bibi, die veroordeeld werd tot de dood met de strop. Let wel : het gaat dus om de toepassing van het strafrecht en het zijn dus de civiele en niet de geestelijke autoriteiten die het vonnis uitspreken en uitvoeren . (Bibi Asia heeft nooit ontkend dat ze de opmerkingen die haar ten laste worden gelegd heeft uitgesproken, en zowat het ganse dorp wilde haar terecht gesteld zien) Toen de goeverneur van Punjab zich verzette tegen de wet en tegen de veroordeling werd hij neergeschoten . Net zo goed als sommige moslim-juristen gematigdheid preken en deze interpretatie van de sharia verwerpen, zullen er in het westen individuen en stromingen zijn die het geval van Bibi Asia aangrijpen om 'de' moslims' te stigmatiseren .

1.3 Afbeeldingen

In de rand van dit alles nog een opmerking over het afbeelden van personen, de profeet en god . Voor de komst van de profeet verkeerde het mensdom in fitna – duisternis en verwarring – en was er veelgodendom op het schiereiland . Met het monoteïsme kiepert Mohammed de goden uit de hemel en hij wil verhinderen dat het via afbeeldingen terug langs de achterdeur binnenkomt. Maar vervolgens zullen de interpretaties op gevoelige punten mekaar tegen spreken . God afbeelden kan hoegenaamd nooit en onder geen beding . Menselijke figuren ? Volgens de Shi'a kan dit wel, omdat de gelovigen nu niet meer besmet zullen worden door heidense verlokkingen. Volgens de huidige meerderheid onder de Soenni kon dit niet . Maar, onder invloed van de Perzische en Mongoolse tradities waren er talrijke uitzonderingen , bv. bij de Moghuls . De profeet afbeelden is ingewikkeld : het verbod op afbeelding komt er slechts inde 17de eeuw en soms slaat het enkel op het gezicht . Er zijn evenwel voorbeelden te over van vroege afbeeldingen . En er werden nog steeds afbeeldingen van Mohammed gemaakt nadat de nieuwe 'traditie' ingang vond .

Afbeeldingen van de kaliefen zijn steeds toegelaten in de shi'a en voor westerlingen is dit nogal verwarrend want er is een iconografische gelijkenis met Jezus Christus .

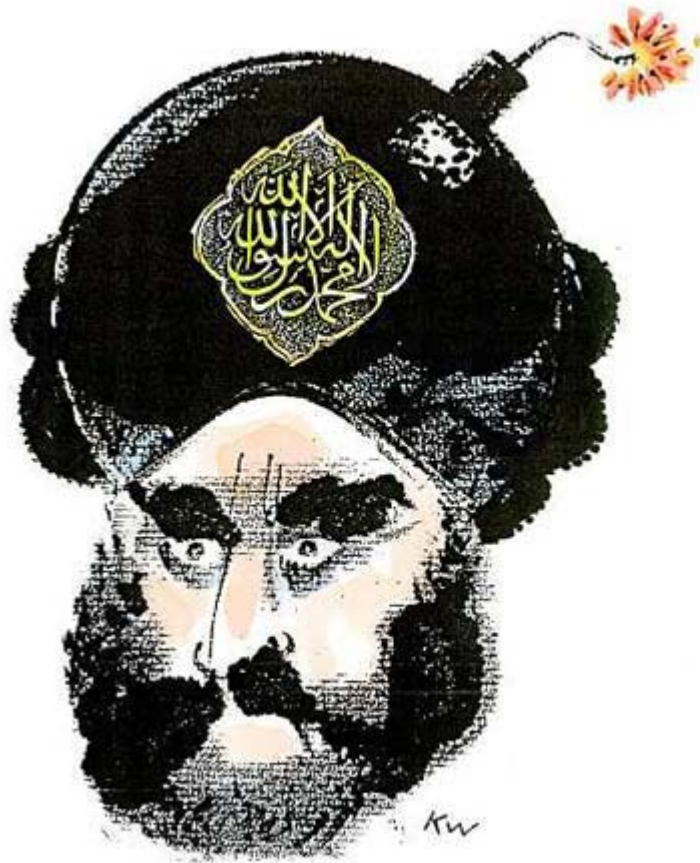

1.4 .De Deense cartoons :

In september 2006 werd een reeks cartoons gepubliceerd in de Deense krant ' JYLLAND POSTEN ' van de hand van Kurt Westergaarden . De eerste, een afbeelding van Mohammed, met een bom op zijn hoofd, gewikkeld in een tulband, en met het opschrift ' er is geen god buiten god en Mohammed is zijn profeet ' was het begin van een campagne die gedurende maanden in het centrum der belangstelling zou staan . Enerzijds werd de schijn opgewekt dat alle moslims , spontaan en zonder de cartoons gezien te hebben , in woede ontstaken en zelfs de dood van de cartoonist eisten. Langs de andere kant werd gesuggereerd dat 'het' Westen een soortement kruistocht tegen de islam organiseerde , en dat na Irak , Afghanistan ....er nu ook een wereldwijde godsdienstoorlog werd opgezet . De ganze zaak lag, zoals gewoonlijk net iets ingewikkelder , en, we gaan die hier niet uitspitten. Het was een symboolstrijd tussen de verdedigers van de vrijheid van mening en diegenen die deze vrijheid een alibi vonden om medemensen te kwetsen . De vraag was dus niet of Westergaards cartoons om te lachen waren, sarcastisch bedoeld waren, een politieke ondertoon bezaten of dat moslims geen gevoel voor humor hadden of alleen maar lange tenen : neen, het was een Kulturkampf , waarbij volgens sommigen de vrijheid van het Westen op het spel stond.

Muhammed

Jyllands Posten Denmark

Kurt Westergaard

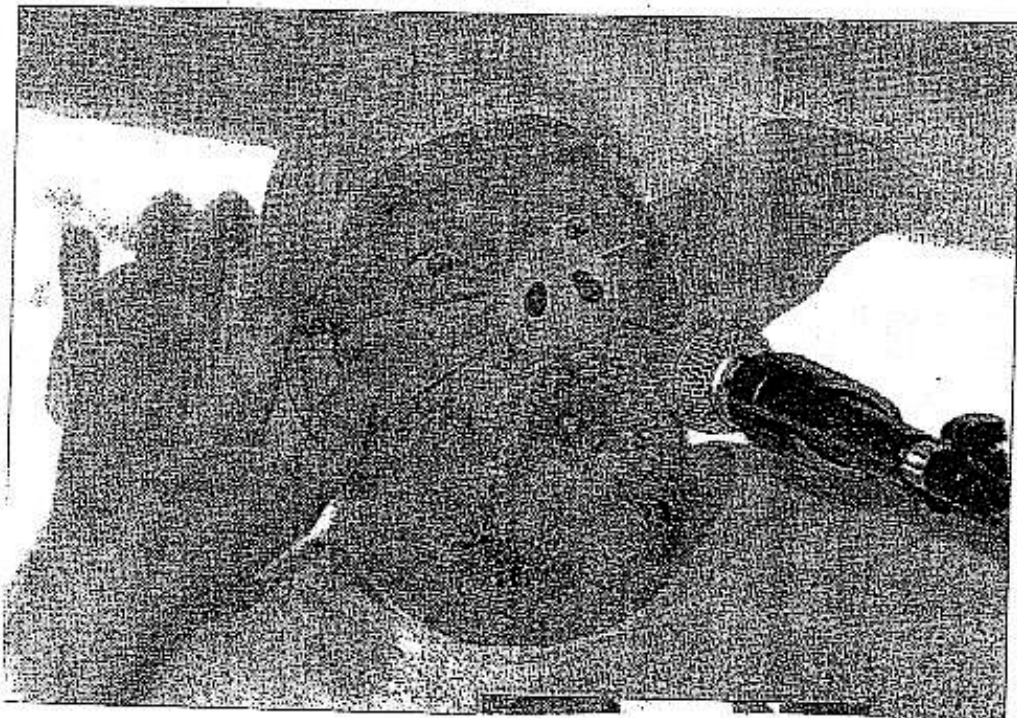

Deels kan het geen verwondering wekken dat er misnoegen was toe men cartoons publiceerde die én het gezicht van de profeet toonde én die geacht werden hem te beledigen. Maar kun je dit nu allemaal verklaren vanuit een religieuze regelgeving? In tegenstelling tot wat vaak gangbaar is in het Westen staat de doorsnee moslim niet op en gaat hij evenmin slapen met een lezing van de Fiqh. Het is dus niet zo moeilijk om met een uitleg aan te komen die in feite nergens op slaat, of in ieder geval geen religieuze achtergrond bezit. Dit impliceert nog niet dat men moest reageren op de manier waarop islamisten dit deden, maar, je mag wel niet verwonderd zijn dat het 'humoristische' van de zaak de meesten ontsnapte. Maar stellen dat er onder 'de' moslims' een spontane woede-uitbarsting ontstond is gewoon een loopje nemen met de feiten. De verontwaardiging werd in de meeste gevallen goed geregiseerd. Kenan Malik verklaart het als volgt: So, if there is no universal prohibition to the depiction of Mohammad, why were muslims universally appaled by the caricatures? They weren't. And those who were, were driven by political zeal rather than theological fervor. The publications of the cartoons in September 2005 caused no immediate reactions, even in Denmark. Only when journalists, disappointed by the lack of controversy, contacted a number of imams for their response, did islamists recognize the opportunity... 'De eerste stokebrand was imam Abu Laban, die in Denemarken erg marginaal was, maar nu de gelegenheid te baat nam om zich in de kijker te werken en ten onrechte (en toevallig?) door Westerse bronnen werd beschouwd als de woordvoerder van de islam ter zake (<http://www.eurozine.com/articles/2010-04-22-malik-en.html>).

Dezelfde Malik zegt dat je dit alles niet kan loskoppelen van de Rushdie-affaire, die hij ziet als een keerpunt omdat velen in het Westen nu zelf de mythe geloofden dat het primair om een religieus conflict ging waarbij alle moslims gekwetst werden in hun diepste ziel. En dus werd er gepleit voor terughoudendheid waardoor men voor een deel aannam dat de islamisten inderdaad de woordvoerders van de moslims waren en waardoor zelfcensuur zeer nabij kwam. De Britse moslim-filosof Shabbir Akhtar suggereerde ... 'is a meaningful demand in a world of varied and passionately held convictions. What Rushdie publishes about islam is not just his business. It is everyone's – not the least Muslim's business'. En hij gaat verder '...in a multicultural world, the avoidance of cultural pain has come to be regarded as more important than ...the abstract right to freedom of expression. As the sociologist Tariq Modood has put it: 'If people are to occupy the same political space without conflict, they mutually have to limit the extent to which they subject each others' fundamental

beliefs to criticism ' '. En Malik besluit ... in the post-Rushdie -world , liberals have effectively internalized the fatwa. ' . Maar , er is nog een andere kant aan het verhaal . Radicale imams verspreiden in de moslimwereld cartoons die helemaal niets met Westergaard te maken hadden maar wel aan hem werden toegeschreven . Het waren vooral de onderstaande drie die verontwaardiging opwekten , en waarvan men zich terecht kan afvragen of ze op één of andere manier grappig zijn , of ze inderdaad nog gaan over een 'vrije meningsuiting' . Het is helemaal niet duidelijk waar die afbeeldingen vandaan kwamen , noch wat de bedoelingen waren van de 'kunstenaar'.

HER ER DET RIGTIGE BILLEDE AF
MUHAMMED

هذه الصورة الحقيقية لمحمد

DERFOR BADER MUSLIMER

لأجل هذا يصلي المسلمون

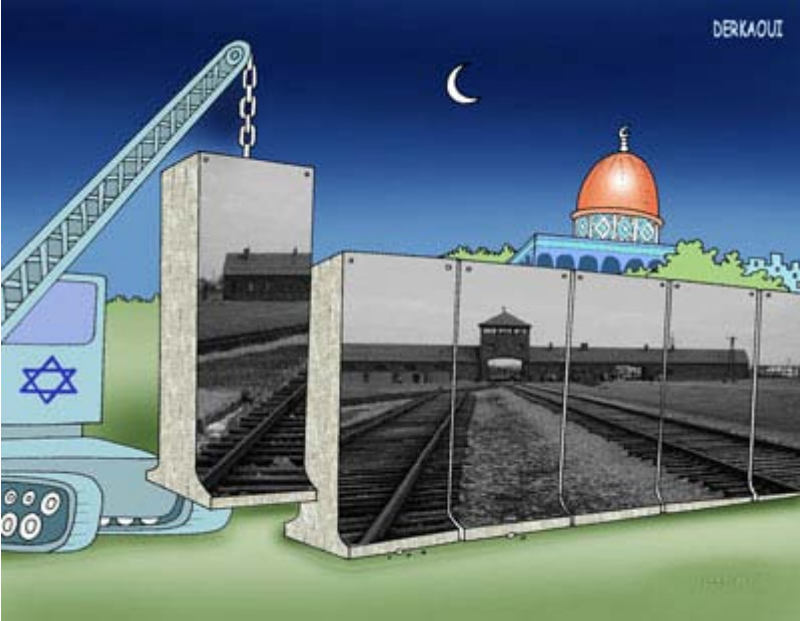
DEN PÆDOFILE

"PROFET" هذا النبي
MUHAMMED محمد الذي
ينتصب القاصرين

Als reactie op de Mohammad-cartoons organiseerde Ahmadinejad via het blad Hamshahri een cartoon-wedstrijd rond de Holocaust .In het begeleidend schrijven in het blad veroordeelde de

redactie wat ze betitelden als de hypocriete Westerse houding tegenover vrijheid van mening , zeggende dat het in het Westen niet mogelijk is te lachen met het Judaïsme en al helemaal niet met de Holocaust. Zelfs in Iran waren er tal van kritische geluiden te horen die deze wedstrijd echt niet kunnen vinden.

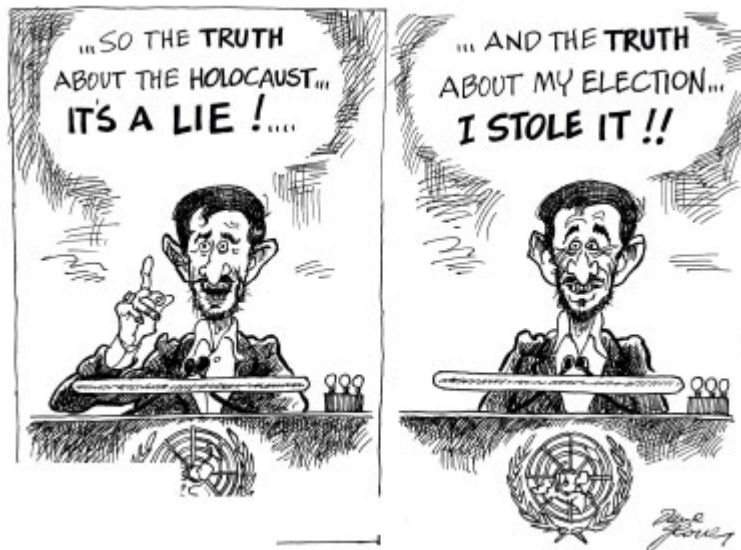
Als reactie hierop waren er dan weer een reeks cartoons die Ahmadinejad aan de paal nagelden .

search ID: epln406

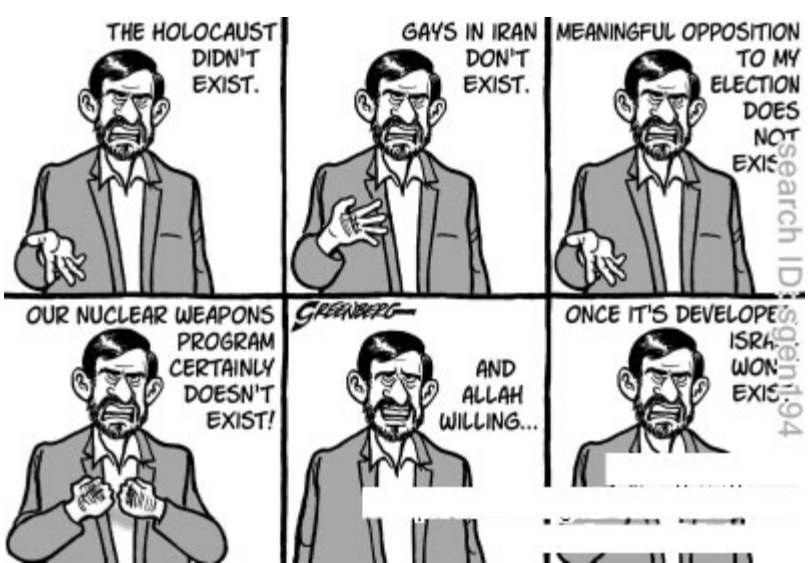
-PLETCH-

"THE HOLOCAUST NEVER HAPPENED AND WHAT YOU'RE SEEING ISN'T HAPPENING"

search ID: dgln43

Peter Jones

search ID: sgln194

GREENBERG

1.5. Cliché's

De vraag die zich uiteindelijk opdringt of dit nog wel veel uitstaans heeft met enige vorm van humor en of dit ons iets leert over moslims (of over het Westen), buiten het feit dat, indien er al iets universeels is , tunneldenken daar ongetwijfeld een voorname plaats bij in neemt. Langs de ene kant is het een beetje pathetisch dat moslims in het Westen zich a.h.w. uitsloven om aan te tonen dat ze ook humor kennen , en daarmee in gaan op de aantijging dat ze alleen maar bezig zijn met hun godsdienst , afgunstig zijn op het Westen of zich voorbereiden op een volgende bomaanslag . Op het forum voor moslimjongeren worden voorbeelden geven van 'humor binnen de islam ' . Bij voorbeeld : ' Een mier, een sprinkhaan en een duizendpoot hebben met elkaar afgesproken in het huis van de mier. De sprinkhaan en de mier wachten een uur op de duizendpoot. Eindelijk komt hij binnen. 'Waar bleef je zolang ?' vraagt de mier. Buiten stond een bordje met 'voeten vegen a.u.b.' ' . Een echte billenkletser kun je dit bezwaarlijk noemen .
(<http://www.moslimjongeren.be/forum/showthread.php?t=1988>)

Er is – bijna uiteraard zou je zeggen – ook een andere niet-gecanoniseerde scene in het Midden-Oosten, waar lachen centraal staat , maar die voor ons een gesloten boek blijft . Eén, omdat de taal een barrière vormt en twee , omdat we niet echt geïnteresseerd zijn in deze aspecten van de Arabische wereld. Natuurlijk moet je er rekening mee houden dat de meeste landen een weinig tolerant politiek regime hebben en dat lachen met dictators de gezondheid ernstig kan schaden. De draak steken met de religie is al een even heikel punt , alhoewel dat de geestelijken wel over de hekel worden gehaald .Namen als Dean Obeidah (Palestina) of Fahad Albutain (Saudi-Arabië) zeggen ons niets, maar ze lokken ter plekke wel volle zalen . Of, om nog eens een cliché van stal te halen : volle tenten want er is inderdaad net buiten Jeddah een jaarlijks festival voor stand-up comedians in een tentendorp (één van de mopjes : hoog-geplaatste Egyptenaren vluchten tegenwoordig naar Baghdad : voor hun veiligheid). Ook voor de jeugd in de Arabische wereld is deze plat geworden. De communicatie-revolutie heeft de humor en de comedie een flinke scheut universalisme gegeven . Misschien is het er in eerste instantie één die Angelsaksisch geïnspireerd is , maar naar verloop van tijd zal daar wel meer evenwicht in komen . Wellicht gaat het zoals met de romans : 'the empire writes back'.

III . HET VERRE OOSTEN : SCHATERENDE BOEDDHA'S EN VROLIJKE MAO'S ?

De meesten onder ons denken bij het horen van het woord Chinezen niet spontaan aan de gulle lachers , noch is er een directe connotatie tussen Japanner en humor . Deels is dit doordat het 'onbekend maakt onbemind ' geldt . Het heeft natuurlijk ook te maken met stereotypering . Japanners terugbrengen tot Tora-Tora roepende kamikaze-piloten of grijze salary-men , en de Chinezen reduceren tot veredelde grijze mieren die stuwdammen met de blote hand bouwen en waar alle vrouwen hetzelfde kapsel hebben , helpt niet écht . (Voor enige zelfspot , zie : Salary-men in Japan (1987) , uitgegeven door 'Japan Travel Bureau .) Anderzijds hebben zijzelf dit beeld ook voor een tijd naar buiten gedragen . Een tweede ding is de relatie die wij leggen tussen de actuele bevolking en hun verleden . Weinigen – vooral na de industriële doorbraken – zullen nog met Hegel beweren dat de geschiedenis er zich enkel herhaalt . Toch zit de visie dat ' het Oosten het Oosten blijft' en dat we ze nooit zullen begrijpen er nog bij velen in . Het is duidelijk dat dit geen onbevooroordeelde uitgangspositie is hun alledaagsheid te bekijken.

1. De klassieke vrolijkheids

We zullen ons in wat volgt voornamelijk toespitsen op China, of toch op dit deel van Azië waar Confucianisme, Boeddhisme en Taoïsme hun stempel hebben gedrukt . Zonder te vervallen in al te ingewikkelde uiteenzettingen dienen we er op te wijzen dat enerzijds de inhoudelijke verschillen tussen de drie erg groot zijn , maar dat het hier gaat om drie ideologieën (en geen godsdiensten), die via inclusie toch met elkaar verbonden zijn. Waar wij – bekend met de religies van het boek – de nadruk leggen op leerstellige tegenstellingen zal men in het Oosten eerder zoeken naar wat praktisch met elkaar te verbinden is. Zeer bekend is de afbeelding van de drie zijn proevers , in werkelijkheid de drie ‘filosofen’ die het leven ‘proeven’ . Er is niet zo onmiddellijk een equivalent te vinden waar Jezus, Mohammed en JHW een discussie aan gaan:

Het valt wel op dat Confucius toch wel 'zuur' kijkt bij het proeven van het leven . Inderdaad ,op zich is er binnen het Confucianisme met zijn nadruk op orde, harmonie en vaste rituelen niet onmiddellijk een voedingsbodem te vinden voor veel humor , laat staan gortige grappen. In de praktijk hoeft dit bij de individuele Confucianist niet zo te zijn. Daarenboven is het maar ten zeerste de vraag in welke mate de gewone Chinezen doordrongen waren van Confucianistische wijsheden en leefden volgens lokale polytheïsche voorschriften en de regels van de voorvaderverering . Natuurlijk moeten we er ons voor hoeden om niet al te snel te vervallen in een soort exotisme van de ' eeuwige Oosterse geheimzinnigheid ', maar je moet toegeven dat het niet altijd zo eenvoudig is om de pointe te vinden in wat in China (of Japan) voor grappig doorgaat. In zijn klassieker 'Oriental humour' zegt Blyth ' To speak about the national psychology of such an enormous country as China , with a history of more than three thousand years, itself a kind of comical impudence . ... in regard to humour, many Chinese characteristics may be seen externally , from the European point of view , as absurd and amusing, but this would belong to European not Chinese humour. '. Twee voorbeelden die Blyth zelf aanhaalt om een sprankeltje humor bij meester Kong te vinden ' Confucius said : ' Women and underlings are the most difficult to deal with . If we are familiar to them they become impudent .If we are distant to them they resent it . En : Confucius said : 'It's no good ! I have never yet seen a man who loves virtue as much as het loves beautiful women .' .Zo d'ouden zongen zo piepen de jongen : indien dit de vrolijkheid van de meester illustreert, dan kan je moeilijk verwachten dat zijn volgelingen ware zonnestraaltjes zijn. Dan zijn we toch beter af bij Boeddhisten en Taoïsten . Aanvankelijk in India was men nogal terughoudend om aan Gautama Boeddha nog veel vrolijkheid toe te schrijven (wel natuurlijk voor hij 'verlicht' werd). Men ging zover om ineen ware scholastieke oprisping zes soorten lach te onderscheiden .De 'sita ' is een serene en subtiele lach, eerder een begrijpende glimlach , en de Boeddha zal in zijn erbarmen en begrip vaak zo afgebeeld worden. Alleen in de meer volkse afbeeldingen zie je hem in een atihasila-lach (de vijfde soort) uitbarsten : één en al (aardse) vrolijkheid.

Maar, naast de rechtlijnigen heb je natuurlijk ook de exentrieke tak van wat in China als Ch'an en in Japan als Zen omschrijft .Hier barst de zen-meester vaak in de zesde vorm van lachen uit – atihasila – waarbij men haast over de grond rolt van uitzinnige pret . Alleen al het feit dat grote Zen-meesters , als de Soto meester Ryokan zich 'grote zot' laat noemen, het boeddhisme omschrijven als ' een narrenschap' , of de verlichting zien als niet zo verschillend met dronken van de sake in de gracht vallen (meester Sessō). (Voor meer uitleg , zie : Hyers, C.(1974) : Zen and the comic spirit ; Westminster Press, Philadelphia .)

Het begint al met de eerste zen-meester Bodhidarma , die in 527 voor een bezoek brengt aan de Chinese keizer Wu-ti . Die vraagt hem naar de hoogste betekenis van de edele waarheid . 'Grote leegte , er is geen edele waarheid' luidt het antwoord . 'Wie staat er voor mij ? 'vraagt de keizer . 'Ik weet het niet. ' 'Hoeveel karma heb ik verzameld , door kloosters te bouwen ' , wil Wu-ti weten . 'Geen', zegt de meester en verlaat het vertrek . Je merkt ook in hun tekeningen en schilderijen dat men absoluut respectloos/respectvol is, en dat dit spruit uit het ongeloof dat je met de rede de dingen kan vatten . Dit merk je duidelijk uit in het schilderij van Sengai : ' De grote zen-meester Lin-Chi instrueert zijn discipelen ' .

Verlichting komt er, zoals men dat nu zou zeggen door out-of-the box te denken . Doordat er geen regels zijn , doordat er geen methodes zijn , mag men ook niet hopen dat je zoals in de studie wijsheid kunt accumuleren door plichtsgetroouw te studeren . Onfortuinlijke leerlingen die vragen ‘ wat is de oplossing ? ’ krijgen vaak een stokslag of , worden door meester Gutei beloond met een opgestoken vinger. Zen-meesters worden door diegenen die de Koninklijke kunst doorhebben niet ernstig genoemd . Neem nu de afbeelding die Zenetsu (832-912) maakt van de dichter-monnik Kuanshin : je ziet er nu niet onmiddellijk een diep denker in.

De meester van de relativerende Japanse humor is Hakuin . In dit zelfportret zie onmiddellijk de zelfspot en relativerende ironie. Hakuin is – in het westen- vooral bekend omwille van zijn kōans . Dit vragen die de zen-meester stelt aan de leerling en die vooral bedoeld zijn om deze te destabiliseren. Voorbeelden hiervan zijn :

- ° wat is het geluid van één klappende hand ?

- ° ik wil niets meer en zelfs dat niet

- ° alle dingen keren terug naar het Ene, en waartoe keert het Ene terug

Hakuin was tevens een groot schilder . Uit zijn zelfportret blijkt tevens zijn zelfrelativering : je ziet niet onmiddellijk een Rubens of en Van Dyck zich op die manier portretteren .

Het Taoïsme – of dan toch deze versie die niet door de scholastici is verminkt – is bijna per definitie gericht op zelfrelativerende humor. Er is immers het geloof dat er niet iets is als die ene ‘tao’, d.w.z. Één enkele weg naar het inzicht, en dat elk bestuur per definitie onvolmaakt is. ‘Kleine vissen koken veronderstelt dat je er niet constant in zit te roeren’. Of nog het fameuze principe van wu wei: vaak is het best om zich afzijdig te houden, en men mag niet handelen tegen de aard der dingen. Men moet de waarheid niet achterna hollen, want, indien de leerling er klaar voor is komt de meester. Uiteindelijk moet men worden zoals een ‘oud kind’: d.w.z. met ‘weet’ veel, maar, men kijkt opnieuw onbevangen naar de dingen. Vandaar dat men ook boekjes kan hebben zoals dit van Benjamin Hoff ‘The Tao of Pooh’, waarin Winnie the Pooh zijn ‘weg’ op gaat. Bij ons is vooral de ‘Apenkoning’ in ‘De reis naar het Westen’ bekend: dé klassieke volkse Chinese opera van een Taoïstische discipel ‘Sun Wukong’ (= leerling die de leegte kent).

De zogenaamde 'acht onsterfelijken', zijn nog steeds in de volkse iconografie erg populair. Ze stammen uit de T'ang-periode en staan voor diverse facetten van voorspoed en geluk. Met een beetje verbeeldingskracht zijn het katholieke heiligen die je voor specifieke zaken steun en hulp kunt vragen. Alleen zien ze er vrolijker uit, want veel grapjassen tref je tussen de roomse Verhevenen niet aan.

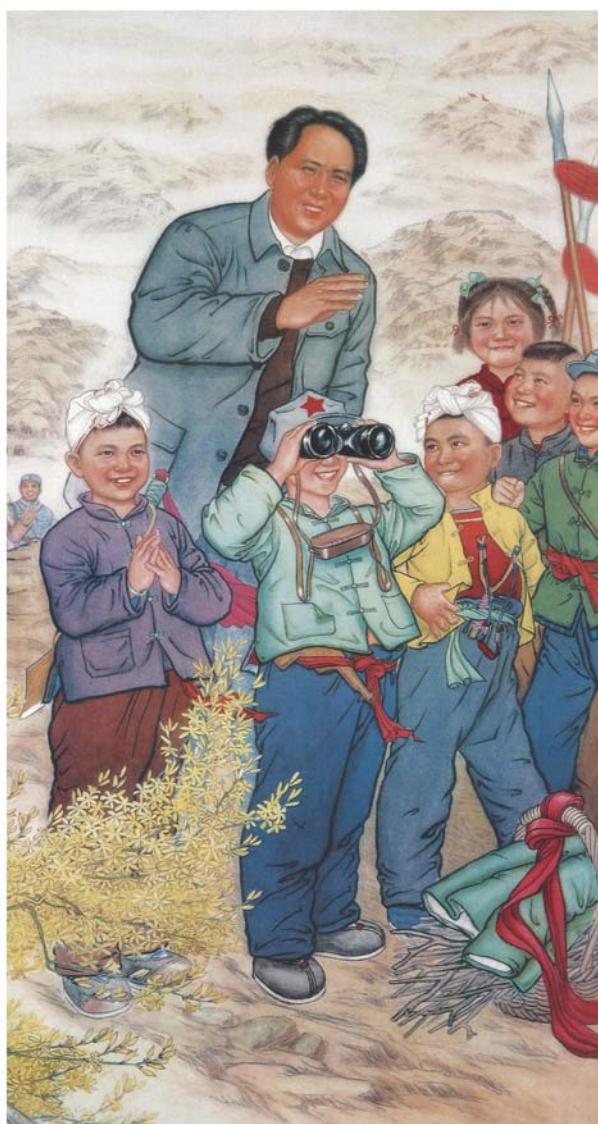
1. De Maoïstische periode.

Het communisme zal zo goed als zeker de geschiedenis niet in gaan als een systeem waar de gulle een prominente plaats in nam . Bij het uitspreken van de combinatie Marx-humor is iedereen eerder geneigd in de richting van Graucho dan wel van Karl te denken .En de dagdagelijkse praktijk was al helemaal niet van die aard dat – zwarte humor niet te na gesproken - vrolijke kwinkslagen de toon zetten. (Joodse humor nam hier een prominente plaats in : ‘ De volkscommissaris : vermorzel de joden en de fietsers ! Verbaasde arbeider : waarom de fietsers ?’) In de Sovjet-Unie was de politieke cartoon alras een onderdeel van de agitprop , en het kan weinig verwondering wekken dat fijnzinnigheid eerder uitzondering dan regel was . Dit gold vooral voor Stalins cartoonist Boris Yefimov , die er en goede gezondheid aan overhield – lachen is immers gezond – en in 2008 de geest gaf op de leeftijd van 108 jaar .

Onder het Maoïsme zal men twee zaken over nemen in de propaganda . Eén, vormelijk liggen de gekende afbeeldingen helemaal in de lijn van het sociaal-realisme dat in de Sovjet-Unie gehuldigd werd . Alle mensen zien er uit als de incarnatie van de communistische deugden, of ze stralen een bijna bovenaards geluk uit . In de volgende poster worden drie dingen gecombineerd : een glimlachende roerganger waakt als een vader over de kinderen , de kinderen bestaan uit diverse volkeren en minoriteiten én ze zien er goed doorvoed en dus zeer tevreden uit .

Bij Westerse observatoren komt dergelijke idolatrie wellicht lachwekkend over, maar dit was zeker niet de bedoeling van het regime. Er is evenwel ook een andere agressievere kant aan de cartoons wanneer men afrekenet met de tegenstanders van de het bewind. Neem nu Liu Shao Shi : eerst was hij Mao's medestander, vervolgens een imperialistische lakei en een wegbereider van het kapitalisme, om vervolgens opnieuw in ere hersteld te worden (ook picturaal) . 'Wie gelooft dergelijke mensen nog' zouden bepaalde kringen zeggen ?

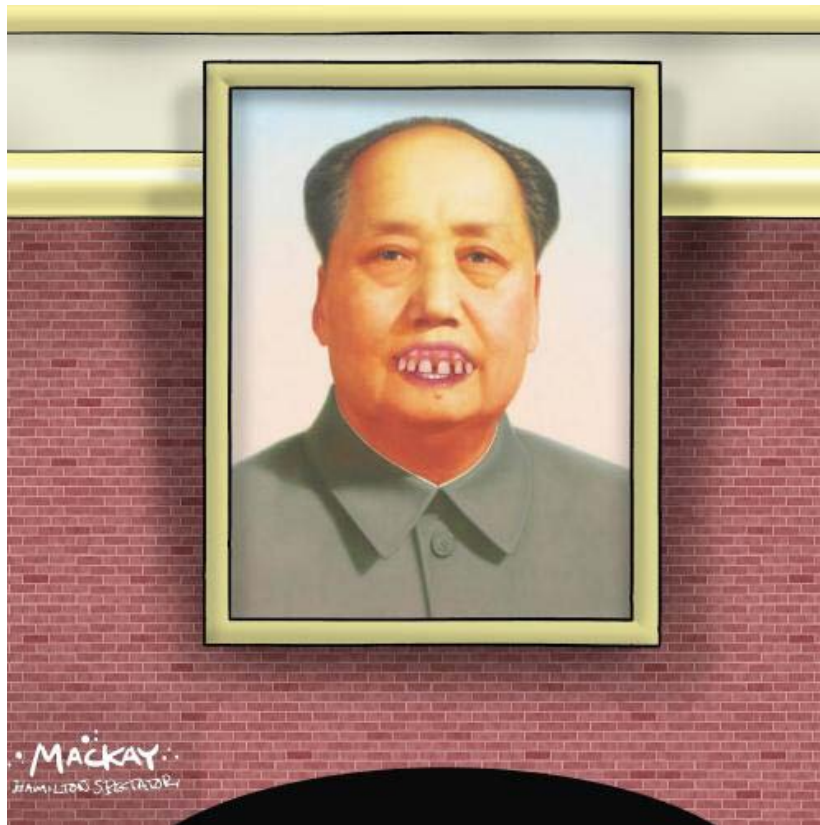

Het hoogt/dieptepunt van de boosaardige cartoonoorlog greep uiteraard plaats onder de culturele revolutie, waar de zg. 'Bende van Vier' via spotprenten de opponenten alle waardigheid en menselijkheid ontnam en de 'massa's' aanzette om die dan ook overeenkomstig te behandelen .

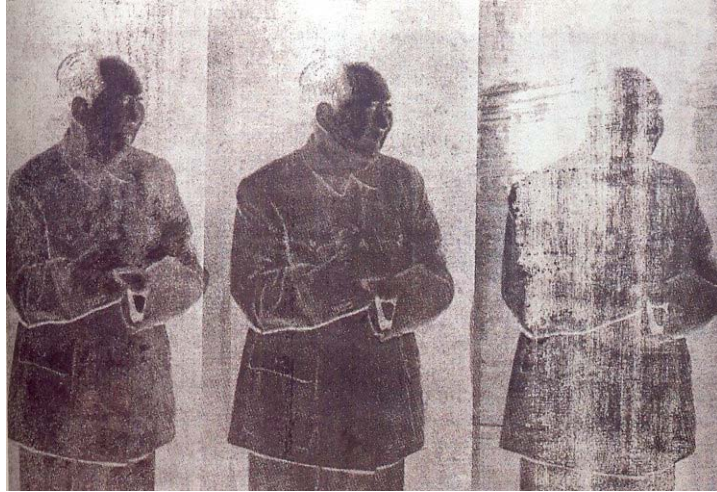

Alles heeft zo zijn tijd , en na Mao's dood kwamen veel van diegenen die verketterd waren terug naar voor, in eerste instantie Den zelf. Lin Biao, één van de drijvende krachten achter de culturele revolutie was – na een poging tot staatsgreep –omgekomen in een vliegtuigongeval . En de bende van vier , met Madame Mao als prima donna , werd eveneens ter zijde geschoven . Het was nu hun beurt om aan de schandpaal genageld te worden en in een reeks karikaturen werden ze ongenadig afgeschilderd als 'uiterst links, maar in feite rechts', 'kapitalistische honden en meer van dat fraais . De grote leider bleef zelf nog enige tijd buiten schot. Natuurlijk was hij sinds lang een voorbeeld voor buitenlandse karikaturen, maar aangezien de nieuwe sterke man Deng gezegd had dat hij voor 70 procent goed werk had geleverd (onderscheiding behaald had a.h.w.), was het hachelijk om hem frontaal aan te vallen.

Toch zal het niet zo lang duren vooraleer de eerste tekenen van majesteitsschennis zullen genoteerd worden . Lei Win toont ons hoe Mao de massa's begeestert , maar deze fotomontage laat weinig illusies over hoe de kunstenaar het denken van die massa inschat. Ai Weiwei maakt dan weer een triptiek waarin je ziet hoe de opperste leider langzamerhand oplost in het niets en verdwijnt .

De houdbaarheidsdatum van Deng is nog altijd voor een groot deel overeind gebleven omdat de huidige leiding zich beroept zijn erfopvolgers te zijn. Maar ook hier laat het weinig aan de verbeelding over dat er spoedig kritische geluiden zullen naar boven borrelen en dat de spotprenten onvermijdelijk zullen zijn .

IV . EINDBEMERKINGEN : NIET OM MEE TE LACHEN ...

Wat volgt beperk ik mij tot de humor op TV , gewoon om de zaak nog een beetje in de hand te houden . Iedereen zal in een eerste opwelling wellicht beamen dat er zoiets bestaat als ‘typisch Britse humor’ , die zich dus móet onderscheiden van pakweg de Franse . Alfred Guy Kingam L’Estrange heeft er zelfs een tweedelig ‘History of English Humour ‘ aan gewijd. Laten we ons even beperken tot de sitcom . Indien we ‘Monty Python’ en ‘Benny Hill’, ‘Blackadder ‘ en ‘Bottom’ naast elkaar leggen wordt het meteen een stuk moeilijker om het typische in die Britse humor vast te leggen. Wellicht moeten we dan de upstairs-downstairs verdeling uit de kast halen en misschien is er dan ook nog eens een onderscheid tussen Schotse, Engelse en Welshe humor ‘ (en is er een restcategorie die gewoon humorloos is) . Indien die Britse eigenheid bij nader inzicht al spoedig verdampt , geldt dan niet hetzelfde voor ‘Brazilaanse’ of ‘Congolese’ humor ? Dan wordt het vrij zinloos om te gaan zoeken naar iets wat over alle grenzen heen alle mensen doet schaterlachen, grijnzen, glimlachen ... Alhoewel : slapstick-filmpjes à la Laurel & Hardy of Charly Chaplin worden zowat overal gesmaakt (maar misschien vinden überintellectuelen dit dan weer géén humor) . Bij dit alles horen minstens twee bedenkingen . Eén : Via de moderne communicatie-vermarkting worden vooral de diverse genres uit het Angelsaksische aanbod wereldwijd ter kennis gegeven .Omgekeerd – los van alle kwaliteiten – is het weinig waarschijnlijk dat Bollywoods ‘Khichdi’ morgen onze TV-markt veroverd . De kansen dat men zich in Karachi ergert aan de Simpsons , of dat men in China door Southpark door het lint gaat , zijn niet vergelijkbaar met deze dat men zich in België opwindt voor de Pakistaanse serie Bulbulay of de Iraanse reeks ‘Charknooneh . Dit zegt dus helemaal niets over het feit of bepaalde vormen van humor wereldwijd aan slaan dan wel op weerstand stuiten . Twee : het zijn uiteraard niet de individuen die kiezen wat er op het scherm komt . Commerciële TV-stations maken een keuze op basis van de meest belovende kijkcijfers in relatie met de aankooprijzen en opteren er meestal voor geen conflicten uit te lokken met lokale autoriteiten . Overheidsinstellingen gestuurd door wereldlijke en geestelijke machthebbers zijn wellicht nog strakker in de leer om vast te leggen waarmee men mag lachen en waar de subversiviteit begint . Met eigenheid en identiteit heeft dit zelden veel te maken , wel met de mogelijkheden om alle vormen van ‘crime-thinking , zoals Orwell dit noemde preventief te bannen. Maar , de razendsnelle evoluties in de ‘sociale communicatie- netwerken ‘ zullen het steeds moeilijker maken om die controle uit te oefenen (ten ware westerse firma’s deels mee gaan in die ‘bescherming’).

In zijn 'Wat een hufter' stelt de socioloog Bas van Stokkom hoe de assertiviteit is doorgeschoten in Nederland. Als reactie tegen de beklemming uit de jaren 50 was die nadruk op assertiviteit wellicht nodig en bevrijdend. Nu is ze ontspoord op twee vlakken: enerzijds is de 'verruwing' (ik zeg om het even wat tegen om het even wie, en wie maakt mij wat) anderzijds is er de 'lichtgeraaktheid' (ik heb recht op respect). Het lijkt bij eerste gezicht een vreemd koppel, maar is het natuurlijk veel minder wanneer je het ziet als uitdrukking van recht als een vorm van onvoorwaardelijk privé-bezit. Dit is althans wat vaak voorgehouden wordt door diegenen die de 'verikking' van de samenleving aanklagen (en 'uiteraard' 68 als de voornaamste oorzaak hiervan bestempelen). Dit is een beetje simpel, alsof alle individuen afzonderlijk beslissingen zouden hebben genomen in deze richting. Valt er enerzijds niet te ontkennen dat er bepaalde graad van onbehagen in de cultuur – ruimer in het functioneren van de samenleving – bestaat, dan mag men evenmin niet uit het oog verliezen dat je nog altijd makelaars in ongenoegen nodig hebt om al deze vage gevoelens te stroomlijnen in een denkwijze: it takes a sour woman to make a good pickle. Naar aanleiding van de Deense cartoons hebben we hierboven aangevoerd hoe het protest voor een groot deel werd gemanipuleerd, hoe afwijzing werd geïmproviseerd en omgebogen tot 'spontaan protest' of opgefokt tot massa-hysterie. Erg veel zegt dit alles niet over hoe 'men' denkt over wat sommige anderen als humor zien.

Wat in dit alles opvalt is dat er een soort disbalans is ontstaan tussen feitelijke kennis die we ontberen en de opstoot aan morele afwijzing. Wij hebben het recht om met alles de draak te steken en zij hebben een schrijnend gebrek aan humor. Indien men identiteiten op die manier als primordiaal omschrijft, als statische eigenschappen die spruiten uit de aard der dingen, dan is de zoektocht naar probleemoplossingen overbodig: er is geen kuur. Dat maakt het meteen ook bijzonder comfortabel: het is de schuld van de anderen, maar die zijn nu eenmaal zo. En indien dit allemaal klopt, dan is er maar één conclusie over: hier valt niet mee te lachen.